Aakhiratti amanuu-kutaa 3ffaa

Description

Dhalli namaa guyyaa guyyaan ni duâ€™u, akkasumas, ni dhalatu. Namoonni dhibbaatamatti lakkaawaman gara addunyaa yommuu dhufan, namoonni biroo immoo bakka isaanii gadi furuun gara Barzakh godaanu. Barzakh jechuun maal jechuudhaa? Barzakh jechuun wanta addunyaa tanaa fi Qiyaamaa jidduu jiruudha. Akka lugaatti barzakh jechuun girdoo (cufaa) wantoota lama addaan baasudha. Kanaafu, namoonni erga duâ€™anii booda qabrii (awwaalcha) keessatti awwaalamu. Qabriin tuni barzakh isaaniif taati. Hanga Qiyaamaan dhaabbattu namoonni duâ€™an gara addunyaa akka hin deebine isaan dhoowwiti. Qurâ€™aana keessatti waaâ€™ee barzakha akkana jechuun dubbata:

﴿حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَهُمُ ٱلۡمَوۡتُ قَالَ رَبِّ ٱرۡجِعُونِ ٩٩ لَعَلِّيٓ أَعۡمَلُ صَٰلِحٗا فِيمَا
تَرَكۡتُۚ كَلَّآۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَاۖ وَمِن وَرَآئِهِم بَرۡزَخٌ إِلَىٰ يَوۡمِ يُبۡعَثُونَ ١٠٠﴾

â€œYeroo tokkoon isaaniitti duuti dhuftu ni jedha, â€œGooftaa kiyya! Na deebisi. Waaniin dhiise keessatti hojii gaarii hojjachuun kajeela.â€• Lakki! Ishiin kuni jecha inni jedhu qofa. Hanga guyyaa kaafamaniitti isaan duuba barzakha (cufaatu) jira.â€• Suuratu Al-Muâ€™minuun23:99-100

Kana jechuun nama daangaa darbee fi Rabbiif ajajamuu dide yommuu duuti isatti/ishitti dhuftu, akkana jedha,â€œRabbii kiyya gara addunyaa na deebisi. Hojii gaggaarii duraan hojjachuu dhiise hojjadhaati.â€• Rabbiinis ni jedha, â€œLakki!â€• Kana jechuun gara addunyaa deebiâ€™uun hin jiru. Jechi inni â€œRabbii kiyya na deebisiâ€• jedhu kuni, jecha inni arrabaan jedhu qofa, faayda homaatu hin qabdu. Gaabbi fi gadda malee homaa hin dabaltuuf. Hanga qiyaamaan dhaabbattu isaan duubaa fi fuundura barzakha jira. Barzakh kana keessa tursifamu. Barzakha kana keessatti gariin ni qananiâ€™u, gariin ni azzabamu (ni adabamu). 654

Duâ€™aan booda wantoota taasifaminitti amanuun wanta Aakhiratti amanuun wal qabatuudha. Ilmaan namaa hunduu ni duâ€™u. Kuni Murtii Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa murteessedha. Garuu hanga

Qiyaamaan dhaabbattu qabrii (awwaalcha) keessa ni tursifamu. Yeroo qabrii keessa turan adabbii ykn qananii wayii ni dhandhamu. Adabbii Kanaan azaabul qabr jennaan. Qananiin immoo niâ€™matul qabr jennaan. Namni adabamuun ykn qananii dhandhamuun dura fitnaan (qormaanni) isa qunnama. Mee amma sadan kanniin haala armaan gadiitiin haa ilaallu:

1-Fitnatul qabr (qormaata qabrii)

kuni namni erga awwaalameen booda gaafi malaykoonni gaafataniidha.â€œ**Man Rabbuka (Gooftaan kee eenyu)?**, **Maa diinuka (Amantiin kee maaliidha)?**, Namticha isin keessatti ergamee ilaalchise maal jettaa?â€• Jechuun isa gaafatu. Rabbiin namoota amananii fi hojii gaggaarii hojjataa turan ni jabeessa. Gooftaan kiyyaa Rabbii (Allah) dha, amantiin kiyya Islaama, Nabiyyiin kiyya Muhammad (SAW) jedha. Kaafirri, â€œHaa haa! Laa adrii (Haa, haa hin beeku)â€• Munaafiqa ykn nama shakkuu yoo taâ€™e immoo: Hin beeku, namoonni wanta tokko kan jedhan dhagahe,anis ni jedhe.

2-Azaabul Qabr (Adabbii qabrii)

Kuni adabbii kaafirootaa fi munaafiqoota irraa zaalimootaaf taâ€™uudha. Rabbiin ni jedha:

﴿وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ فِى غَمَرَٰتِ ٱلْمَوْتِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓا۟ أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوٓا۟
أَنفُسَكُمُ ۖ ٱلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ ٱلْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ غَيْرَ ٱلْحَقِّ وَكُنتُمْ
عَنْ ءَايَٰتِهِۦ تَسْتَكْبِرُونَ ٩٣﴾

â€œ**Yeroo miidhaa hojjattoonni (zaalimoonni) haguuggi duâ€™aa keessa taâ€™anii malaykoonni harka isaanii diriirsuun â€œLubbuu keessan baasaa; Rabbiin irratti dhugaan ala wanta biraa waan dubbataa turtanii fi keeyyattoota isaa irraa [waan] boonaa turtaniif harâ€™a jazaan keessan adabbii salphisaa taâ€™a.â€• jedhan osoo argite, [wanta rifachiisaa argitaa turte].**â€• Suuratu Al-Anâ€™aam 6:93

Kana jechuun machaa fi rakkoon duâ€™aa zaalimootatti yommuu dhuftu, malaaykonni harka isaanii diriirsuun rukuttaa cimaa rukutu. Akkuma malaykota kanniin ijaan hin agarre, yommuu nama kana rukutaniis hin agarru. Kuni wanta geeybi (ijaan hin mulâ€™anneeti). Rukuttaa cimaa rukutaa â€œ **Lubbuu keessan baasaa; Rabbiin irratti dhugaan ala wanta biraa waan dubbataa turtanii fi keeyyattoota isaa irraa [waan] boonaa turtaniif harâ€™a jazaan keessan adabbii salphisaa taâ€™a.**â€• jedhuun. Zaalimooni kunniin, â€œRabbiin ilma qaba; wanta akka Rabbiin buuse anillee nan buusaâ€• jechuun Rabbiin irratti dhugaan ala kijiba dubbataa turan. Ammas, keeyyattoota fi Ergamtoota Isaatti ni boonan. Kana jechuun itti hin bulan, hin masakamaniif. (295) ibn-kasiir 3/302

Kuni raga cimaa adabbii qabrii agarsiisudha. Adabbiin qabrii qabrii qofa keessatti osoo hin taâ€™in, battalaa duâ€™aa irraa jalqabuun qabrii keessattis hanga Rabbiin fedhetti adabbii itti fufuudha. Ragaan lammataa adabbii qabrii agarsiisu, waaâ€™ee Firaâ€™awn fi hordoftoota isaa ilaalchisee Rabbiin

akkana jedha:

ٱلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ۖ وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدْخِلُوٓا۟
ءَالَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٦﴾

â€œIbidda ganamaa fi galgala ishii irratti fidamantu [isaan marsee]. Guyyaa Qiyaamaan dhaabbattu, â€œUmmata Firaâ€™awna adabbii akkaan cimaa seensisaa.â€• [jedhama].â€• Suuratu Ghaafir 40:46

Ruuhin ykn nafseen isaanii ibidda irratti fidamuun ni azzabamti (ni adabamti). Guyyaa Qiyaamaa ruuhi fi qaamni walitti seenun, â€œ**Ummata Firaâ€™awna adabbii akkaan cimaa seensisaa.**â€• Jedhama.

Ammas, Hadiisa sahiih taâ€™an keessatti azaaba qabrii Ergamaan Rabbii (SAW) ni dubbatu. Zayd ibn Saabit akkana jedha, â€œGanda Bani Najjaar keessa Ergamaan Rabbii (SAW) gaangee yaabbatanii osoo deemanu gaangeen isaan utaalun kufisutti yommuu dhiyaattu nuti isa waliin turre. Ganda san keessatti qabrii jaha, shan ykn afur arge. Ergamaan Rabbis (SAW) ni jedhan, â€œ**Namoota qabriwwan tanniin keessatti awwaalaman eenyutu beekaa?**â€• Namtichi tokko ni jedhe, â€œAnaâ€• Ergamaan Rabbiis ni jedhan, â€œ**Isaan kun yoom duâ€™an?**â€• Innis ni jedhe, â€œ**Osoo Rabbiin waliin wanta biraa gabbaranuu duâ€™an**.â€• Ergamaan Rabbis ni jedhan, â€œ**Namoonni kunniin qabrii isaanii keessatti qoramaa jiru. Sababa azaaba qabrii dhagahuun wal awwaalu kan hin dhiisne osoo taâ€™ee, silaa azaaba qabrii ani dhagahu akka isin dhageessisu Rabbiin nan kadhaa ture.**â€• Ergasi fuula isaatin nutti garagalee akkana jedhe, â€œ**Azaaba qabrii irraa Rabbiin tiikfamaa.**â€• Isaanis ni jedhan,â€œAzaaba qabrii irraa Rabbiin tiikfamna.â€• Innis ni jedhe, â€œ**Fitnaa irraa waan ifa bahee fi waan dhokataa Rabbiin tiikfamaa.**â€• Isaanis ni jedhan, â€œ**Fitnaa (qormaata cimaa) irraa waan ifa bahee fi waan dhokataa Rabbiin tiikfamna.**â€• Innis ni jedhe, â€œ**Fitnaa Dajjaal irraa Rabbiin tiikfamaa.**â€• Isaanis, â€œFitnaa Dajjaal irraa Rabbiin tiikfamna.â€• Jedhan.â€• SahiihMuslim 2867

Dabalaatan Hadiisni biraa azaaba qabrii ni mirkaneessa: Ibn Abbaas akka gabaasetti, Ergamaan Rabbii (SAW) qabriiwwan lama bira darban. Ergamaa Rabbii (SAW) ni jedhan, â€œ**Isaan lamaan kunniin azzabamaa jiru, [dhiisuf] wanta guddaaf kan azzabamanii miti. Tokkoffaan jettee jettee ol gadiin deema, lamaffaan, fincaan irraa of hin eegu.**â€• Sahiih Al-Bukhaari fi Sahiih Muslim

3- Qananii qabrii

Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa warroota dhugaan amanan yommuu duâ€™aan akkana jechuun isaan gammachiisa:

إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسۡتَقَٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيۡهِمُ
ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحۡزَنُواْ وَأَبۡشِرُواْ بِٱلۡجَنَّةِ ٱلَّتِي
كُنتُمۡ تُوعَدُونَ ٣٠

â€œDhugumatti, isaan â€œGooftaan keenya Allaah dhaâ€• jedhanii, ergasii achirratti gadi dhaabbatan, [yeroo isaan duâ€™an] Malaaykonni isaan irratti bubbuâ€™uun â€œHin sodaatinaa, hin gaddinaas; Jannata waadaa isiniif galameen gammadaa.â€• [jedhuun]â€• suuratu al-Fussilat 41:30

Ammas, haala nama duâ€™uu fi duâ€™aan booda wanta isa eeggatu haala armaan gadiitin ibsa:

﴿فَلَوۡلَآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلۡحُلۡقُومَ ٨٣ وَأَنتُمۡ حِينَئِذٖ تَنظُرُونَ ٨٤ وَنَحۡنُ أَقۡرَبُ إِلَيۡهِ مِنكُمۡ وَلَٰكِن
لَّا تُبۡصِرُونَ ٨٥ فَلَوۡلَآ إِن كُنتُمۡ غَيۡرَ مَدِينِينَ ٨٦ تَرۡجِعُونَهَآ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ٨٧﴾

â€œ**Yeroo [nafseen] kokkee geessu,**[maaliif hin deebifnee?]
Yeroo san isin kan ilaaltan taatanii osoo jirtanuu
Isin hin argitanii malee Nuti isin caalaa gara isaatti dhiyoodha.
Yoo [kaafamtanii] kan galata hin galfamne taatan [nafsee san deebisaa]
Yoo kan dhugaa dubbattan taatan maaliif hin deebifnee?â€• SuuratuAl-Waaqiâ€™a 56:83-87

Kana jechuun yeroo namni tokko duâ€™u yommuu nafseen bahuuf kokkee geessu, isin osoo ilaaltanii fi bira jirtanuu maaliif nafsee san qaama keessatti hin deebisnee? â€œNuti Guyyaa Qiyaamaa hin kaafamnu, hin qoratamnu, hin mindeefamnuâ€• jettanii kan yaaddan yoo taatan, nafsee tana maaliif hin deebifnee? Hiikni isaa â€œGooftaa Guyyaa Qiyaamaa isin kaasee isin qoratu fi jazaa (mindaa ykn adabbii) isiniif kafalu itti amanuu yoo diddan, nafsee tana maaliif hin deebisne? Yoo kan hin deebisne taâ€™e, dhimmi harka keessan osoo hin taâ€™in harka Rabbii akka jiru beekaa. Akkuma nafsee teessan baasu, Guyyaa Qiyaamas qaamatti akka deebisu beekaa. (1394)

Namni â€œKan na tooâ€™atu, na ajjeesu, na kaasu hin jiruâ€• jedhee kan yaadu yoo taâ€™e, mee yeroo duuti itti dhuftu san nafsee ofii qaamatti haa deebisu. Gonkumaa deebisu hin dandaâ€™u. Kanaafu, Kan isa tooâ€™atu, ajjeessu, kaasu, ajaju fi dhoowwu jiraachu qabu. Innis Rabbii oltaâ€™aadha. Yeroo fedhetti ni ajjeessa, yeroo fedhetti ni kaasa. Kanaafu, namni Rabbii isa uumee isa ajjeessu, Guyyaa Qiyaamaas isa kaasuf haa ajajamu.
Yeroo duuti dhuftu namoonni bakka saditti qoodamu:

﴿فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلۡمُقَرَّبِينَ ٨٨ فَرَوۡحٞ وَرَيۡحَانٞ وَجَنَّتُ نَعِيمٖ ٨٩ وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنۡ
أَصۡحَٰبِ ٱلۡيَمِينِ ٩٠ فَسَلَٰمٞ لَّكَ مِنۡ أَصۡحَٰبِ ٱلۡيَمِينِ ٩١ وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلۡمُكَذِّبِينَ
ٱلضَّآلِّينَ ٩٢ فَنُزُلٞ مِّنۡ حَمِيمٖ ٩٣ وَتَصۡلِيَةُ جَحِيمٍ ٩٤ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ حَقُّ ٱلۡيَقِينِ ٩٥﴾

Yoo namni duâ€™u suni namoota Rabbitti dhiyeefaman irraa taâ€™e
[Isaaf] haara galfii, gammachuu fi Jannata qananiitu jira.
Yoo inni warra mirgaa irraa taâ€™e immoo
Warra mirgaa irraa waan taateef nageenyi siif haa taâ€™u.â€• [isaan jedhama].
Yoo [namni duâ€™u] sobsiftoota jallattoota irraa taâ€™e immoo
[Isaaf] affeerraa bishaan danfaa irraa taâ€™etu jira.
Jahiim (Ibidda) seenutu isaaf jira.
Dhugumatti inni kuni haqa mirkanaaâ€™adha.â€• Suuratu Al-Waaqiâ€™a56:88-95

Guduunfaa
âž¡Ilmi namaa dur irraa kaasee hanga guyyaa qiyaamatti dhalachuu fi duâ€™uu itti fufu.
âž¡Namni erga duâ€™ee Barzakh seena. Barzakh jechuun girdoo ykn cufaa addunyaa tanaa fi Qiyaamaa addaan baasudha.
âž¡â€•Dur irraa kaase namni duâ€™e tokkochu hin deebine. Kanaafu, Qiyaaman hin jirtu.â€• warra jedhaniif kuni deebii gahaa taâ€™aaf. Namni Barzakh keessa seennan hanga Guyyaa Qiyaamaa addunyaa tanatti hin deebiâ€™u. Kuni murtii Rabbiin murteessedha. Osoo addunyaa tanatti kan deebiâ€™an taâ€™e silaa dachiin tuni isaan hin geessu.
âž¡Yommuu Qiyaamaan dhaabbattu dachii keessaa falafalamanii ol yaaâ€™u.
âž¡Namni qabrii keessatti awwaalamee dhiise, galaana keessatti bade, bineensi isa nyaatee, azaabni ykn qananiin qabrii isa qunnama. Azabul qabr ykn niâ€™matul qabr kan jedhameef namoonni duâ€™an irra caalaan qabrii keessatti waan awwaalamaniifi.
âž¡Qabrii keessatti qananiin ykn adabbiin kuni ruuhi fi qaama isaa ni dhaqqaba. Ruuhin (nafseen) erga qaaman addaan baate booda tan qananiifamtu ykn azzabamtu taate ni turti. Garuu yeroo garii ruuhin qaaman wal qunnamuun qananiin ykn adabbiin isaan lamaanu dhaqqabu dandaâ€™a. Guyyaa Qiyaamaa guutumaan guututti ruuhin gara qaamaa deebiâ€™uun qabrii keessaa kaafamu. [2]
âž¡Namni qabrii keessatti yommuu adabamuu ilmi namaa arguu fi dhagahu hin dandaâ€™u.
âž¡Rabbiin sababa garagaraatif namoota irraa adabbii qabrii dhokse. Isaan keessaa;
(A) Osoo namoonni adabbii kana dhagahanii silaa naasu fi sodaa irraa kan kaâ€™e wal hin awwaalan.
(B) Osoo adabbiin nama duâ€™ee dhagahamee silaa warri isaa ni salphatu, halkanii guyyaa dhiphinna keessa jiraatu.
(C) Iimaana namootaa qoru-adabbiin qabrii geeybi irraa waan taâ€™eef eenyutu amanaaf hin amanuu addaan baasuf.
In sha Allaah azaaba fi qananii qabrii ilaalchise shubahaata (fafakeessa fi shakkii) namoota irratti darbamu gara fuunduraatti ni ilaalla. wa billahi tawfiiq

Kitaabban Wabii
Sharih Usuuli salaasa Fuula103-104 Ibn Useymiin
Taysirul Kariimil Rahmaani fii tafsiiri Kalaamil Mannaaniâ€“Fuula 654, 295 Abdurahmaan Naasir Saâ€™dii
Tafsiir bn-kasiir 3/302
Zaadil masiir-Ibn Jawzi-fuula 1394-Daru Ibn Hazm
[2] Kitaabu Ruuh-Imaamu ibn al-Qayyim fuula 149

Date Created
November 24, 2018
Author
admin